

A rurális környezetek tipológiája Jugoszláviában

Több tudományos intézet¹ és tudományos dolgozó² közreműködésével a *Falu szociológiája* kiadványsorozatban Zágrábban tavaly az év végén megjelent az *Elméleti és módszertani munkák gyűjteménye a rurális környezetek tipológiájához Jugoszláviában*, azzal a céllal, hogy elősegítse a tudományos kutatómunkát a falusi környezetekben.

A tipológia kidolgozásának eszméje még 1967-ben vetődött fel a zágrábi Agrárintézetben. A kutatás alapvető szándékáról, a többi között a következőket olvashatjuk a tanulmánytervben: „... fől kell mérnünk annak a társadalmi-kulturális folyamatnak az igazi dimenzióit, lényegét, intenzitását és minőségét, amely falvainkban megy végbe és általában olyan meghatározásokkal jelöljük, mint deagrarizálódás, urbanizálódás, szocializálódás, változások a gazdasági és szociális struktúrában, demografikus mozgás stb”.

Minthogy a tipológiát több évi munkával, szakaszokban kívánják kidolgozni, elsőnek el kellett készíteni a kutatás metodológiáját és a kutatási instrumentumokat. Ez a munka befejeződött, és ennek a kiadványnak a révén került tudományos és társadalmi nyilvánosságunk elé.³

Ez a rendkívül hasznos gyűjtemény, az előszó után, válogatott irodalommal és melléletekkel szolgál (*Jugoszlávia rurális térképe, A háború utáni népszámlálási eredmények használatának lehetősége a tipológia kidolgozásában, A terepi kutatás instrumentumai: a) falusi kérdőív, b) a háztartások lapja*); a könyv további része pedig négy fejezetre oszlik.

Az első fejezet címe: *A szociológia tipológiai módszerei*. Ennek szerzői — Milan Župančić és mr. Ruža First-Dilić — a szociológia hozzáállását magyarázzák a társadalmi szervezetek tipológiai módszerekkel folyó tanulmányozásában.⁴ Ilyen értelemben részletesen szólnak a különféle típusok értelméről, kialakulásuk módjáról és funkcionálásáról, bemutatnak néhány ismert tipológiai dichotómiát és kontinuális tipológiát.

A második fejezetben, amelynek címe *A falu külföldi tipológiai tanulmányozása*, a szerzők azokat a tapasztalatokat mondják el, amelyekre a rurális szociológusok és más kutatók tettek szert tipológiai kutatásaik során Franciaországban (*Vlado Puriz*), Németországban (*dr. Matija Golob*), az Amerikai Egyesült Államokban (*mr. Ruža First-Dilić*) és Lengyelországban (*Denko Denkovski*). A szerzők szavai szerint azért választották ezt a négy országot, mert a szociológiai (tipológiai és más hasonló) falukutatásnak ezekben az országokban rendkívül gazdag hagyományai vannak, ma is intenzíven és sokoldalúan folynak; az Egyesült Amerikai Államok bölcsője a rurális szociológiának, Franciaországban, Németországban és Lengyelországban pedig olyan falvak vannak, amelyek sok szempontból hasonlóak a mieinkhez.

A harmadik fejezet címe: *A falvak szociológiai és rokonértelmi tanulmányozása hazánkban, a tipológiai elemek áttekintésével*. Szerzői: Svetozar Livada, dr. Cvetko Kostić, Rada Boreli, dr. Matija Golob és Stefan Kostovski tudományos dolgozóink elméleti és módszertani örökségét ismertetik, ami kapcsolatban áll a falusi környezetek és a falusi életmód tipológiájának kidolgozásával hazánkban. Noha a falvak etnológiai és történelmi vonatkozásait túlnyomórészt a második világháború kezdetéig dolgoztuk fel, a gazdasági és szociális változásokat pedig a háború után, mégis hangsúlyoznunk kell, hogy a hagyományos falu

megismerése a maga történelmi változásaival, amelyek a háború előtt és után mentek vegbe, rendkívül nagy jelentőségű a hazai falusi környezet tipológiájának kidolgozásához szolgáló instrumentumok meghatározása szempontjából. A szerzők ilyen értelemben mutatják be jeles tudósaink: *Bogašić, Radić, Karadić, Cvijić, Vukosavljević, Melik, Dorđević, Mirković, Bičanić* és mások kutatásainak módszereit és eredményeit.

A negyedik fejezetben, a *Kutatásunk tipológiai módszerei* című tanulmányban, amelyet *dr. Stipe Šušar* dolgozott fel, magyarázatot kapunk a tipológia elméleti és gyakorlati fontosságáról, a tipológia kidolgozásához való hozzáállásról, a bázisos típusok meghatározásáról, a kutatás egységeiről és szintjeiről, a mintapéldák, a módszerek és a technika problémáiról, a mutatók jegyzékéről és azok hipotetikus meghatározásáról. A szerző ezenfelül rámutat a hazai falusi környezetek tipológiája kidolgozásának jelentőségére, arra való tekintettel, hogy lakosságunk kétharmada még mindig falun él, sőt egy részük a mezőgazdasági birtokokon lakik. Ezért tekinthetjük igen fontosnak és szükségesnek a falun végbemenő társadalmi változások rendszeres tudományos vizsgálatait. Ennek megfelelően a hazai rurális környezetek tipológiájának kidolgozásával, *dr. Šušar* szavai szerint a következőket kell elérnünk:

- a) megbízható tudományos ismereteket kell szereznünk a falusi környezetekről, és a bennük lejátszódó társadalmi változásokról;
- b) jelentős mértékben hozzá kell járulnunk a jobb társadalmi és területi tervezéshez hazánkban;
- c) elő kell segítenünk, hogy sikerebben és sokrétűbben, helyileg jobban alkalmazkodva dolgozzuk ki társadalom-politikánkat a falvakhoz és a mezőgazdasághoz viszonyítva (az akciós modelleket össze kell hangolni a jelenlegi helyzettel);
- d) ki kell mutatnunk a társadalmi változások szintjét, intenzitását és minőségét a falvakban;
- e) módszertanilag tökéletesítenünk kell rurális szociológiánkat, de a szociológiát általában is;
- f) módszertani alapokat kell létrehozunk a falvak további szociológiai tanulmányozásához.

Ha a figyelmes olvasó végére ér ennek a kivételes jelentőségű könyvnek, amely tovább bővíti társadalmi gyakorlatunkat és ismereteinket a rurális környezetekről, csak elismeréssel és hálával gondolhat azokra a neves szociológusokra, szociológiai és más intézményeinkre, mindazokra, akik nem sajnálták az időt és a fáradságot, hogy hozzájáruljanak ehhez a nehéz tudományos kutatómunkához, amelynek felbecsülhetetlen az értéke szociológiai elméletünk és a közvetlen társadalmi-politikai gyakorlat szempontjából.

Meggyőződésem, hogy e pillanatban még nem is vagyunk tisztában e könyv jelentőségével és hasznosságával, noha ilyen értelemben ezt a kiadványt máris besorolhatjuk a szociológiai gondolkodás klasszikus alkotásai közé. A hazai rurális környezetek tipológiájának kidolgozásához való elméleti és módszertani hozzáállás arra utal, hogy a szerzők a tudományos munka minden szabályának figyelembe vételével láttak hozzá ehhez a munkához. Noha helyenként úgy tűnik, mintha az egyes fejezetek nem állnának eléggé szoros kapcsolatban egymással, ez a benyomásunk csakhamar elhalványul, ha figyelembe vesszük, hogy a hazai és a világirodalom minden szintetikus ismeretét beépítették a kutatás instrumentumaiba, s hogy majd csak a kutatási eredmények fedhetik fel a könyv igazi értékeit. És nemcsak erről van szó. Ez a könyv már most is jelentős és nélkülözhetetlen zsebkönyve minden tudományos dolgozónak, aki tanulmányozni kívánja falvaink társadalmi és gazdasági problémáit, de azoknak is, akik esetleg nem rendelkeznek kielégítő ismeretekkel a társadalmi jelenségek, folyamatok és viszonyok elméleti és módszertani tanulmányozásához, s ezért melegen ajánljuk az egész olvasóközönségnek.

Jegyzetek

¹ A kutatásban résztvevő intézetek: Mezőgazdasági és Faluszociológiai Intézet, Zagreb (A faluszociológia TMÖSZ mint hordozó); Kriminológiai és Szociológiai Kutatóintézet, Belgrád; Szociológiai és Filozófiai Egyetemi Intézet, Ljubljana; Szociológiai és Politikai-Jogi Kutatóintézet, Szkopje. Utólagosan eszközöket hagyott jóvá a kutatások céljaira Vajdaság területén a politikai tanulmányok és társadalmi-politikai képzés újjáéledő központja számára a Vajdasági Tartományi Alap, Crna Gorában pedig a titogradai Társadalmi

Gazdasági Kutatóintézet számára a Köztársasági Alap. A kutatás pénzelésére vonatkozólag Kosovo és Bosznia-Hercegovina területéről még mindig nem érkezett válasz az illetékes alaptól.

- ² A szerzők névsora: dr. Stipe Šuvar (a munka irányítója), Vlado Puljić, dr. Cvetko Kostić, Rada Boreli, dr. Matija Golob, mr. Stefan Kostovski, Milan Zupančić, mr. Ruža First-Dilić, Denko Denkovski, Sveztozar Livada, dr. Petar Marković, Ivan Magdalenić.
- ³ Amint a szerzők közlik, a terepi kutatómunka elvégzése után minden különálló tanulmányt megjelentetnek a kutatással felőlelt összes területekről (köztársaságokból és tartományokból), majd pedig közzéteszik a szintetikus tanulmányt. Párhuzamosan a terepi kutatómunka lefolytatásával, kidolgozzák Jugoszlávia rurális térképét, amelyben községi szinten adják meg a releváns adatokat a falu társadalmi, gazdasági és kulturális vonatkozásairól.
- ⁴ A társadalmi szervezetek tanulmányozásához való szociológiai hozzáállás bővebb magyarázata érdekében megjegyezzük, hogy a tipológiai mellett analitikai hozzáállás is létezik a tanulmányozásban. A szerző szavai szerint: „A klasszifikáló vagy tipológiai hozzáállásnak az a célja, hogy meghatározza a társadalmi szervezet adott részlegének közös és megkülönböztető jegyeit, amelyeket percipiálni lehet a történelmi és a mai társadalom összehasonlításával. Így módon minden ismert társadalmat néhány nagyméretű kategóriába vagy típusba lehet csoportosítani. Ennek a hozzáállásnak tehát az a célja, hogy olyan tipológiát szerkesszen meg vagy olyan osztályozást fejlesszen ki, amely a meglévő társadalmak sokrétűségét és változatait mindössze néhány típusra vezetheti le. Másrésztől az analitikai hozzáállásnak az a célja, hogy fölmérje a társadalmi szervezet konceptuális és elméleti vázlatát, tanulmányozza működését, belső kohézióját, differenciálódását és változásait. Így módon alakítja ki az elméleti modellt, amely lehetővé teszi a társadalom elemzését mind a maga teljességében, mind pedig alkotó részeiben azzal a céllal, hogy tudományosan megismerje és magyarázhatja a társadalom szervezetét és ennek változásait”. (Lásd a kiadvány 9. oldalát).